

Joanna Piotrowska

Stymulanty i bariery działalności innowacyjnej w kontekście rozwoju przedsiębiorstw w Polsce

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 32/2, 125-137

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Joanna Piotrowska*

Uniwersytet Szczeciński

STYMULANTY I BARIERY DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ W KONTEKŚCIE ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

Streszczenie

W artykule poddano analizie proces rozwoju przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem kluczowego jakościowego stymulanta rozwoju, jakim są innowacje. Działalność innowacyjna jako proces złożony i długotrwały jest uzależniona od wielu czynników oddziałujących na przedsiębiorstwo w różnym stopniu.

Z tego względu przeanalizowano zarówno czynniki stymulujące, jak i stanowiące bariery dla wdrażania innowacji oraz rozwoju przedsiębiorstw w Polsce z uwzględnieniem miejsca oraz źródła ich powstania. Badaniu poddane zostały dane statystyczne z zakresu innowacji za lata 2006–2011 najważniejsze z punktu widzenia tematu artykułu.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwo, rozwój, innowacje

Wprowadzenie

Wiadomo, że do celów długookresowych działalności przedsiębiorstw należą utrzymanie się na rynku i rozwój. Realizacja tych celów zależy od wielu różnych czynników i jest ograniczona różnorodnymi barierami o zróżnicowanej sile oddziaływania oraz pochodzeniu: mogą mieć one swoje źródło wewnątrz

* Adres e-mail: cone@op.pl.

przedsiębiorstwa, jak również w jego bliższym lub dalszym otoczeniu. Droga do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo sukcesu jest wieloetapowa, a nade wszystko zindywidualizowana. Uważa się jednak powszechnie, że sukces ekonomiczny i cywilizacyjny odnoszą właśnie te społeczności, kraje i przedsiębiorstwa, które wykształcą i wyzwolą w sobie zdolność do generowania innowacji¹. Innowacje stanowią wkład o charakterze jakościowym w rozwój organizacji, ich efekty często nie występują w bezpośrednim okresie po ich wdrożeniu, jednak gdy już zaistnieją, ich oddziaływanie na przedsiębiorstwo jest długotrwałe. Z tego względu celem artykułu jest przeanalizowanie determinant działalności innowacyjnej, która stanowi kluczowy czynnik stymulujący rozwój przedsiębiorstw w długim okresie. Aby zrealizować cel, przeanalizowano:

- a) pojęcie rozwoju przedsiębiorstw oraz ich działalności innowacyjnej;
- b) czynniki rozwoju przedsiębiorstw, w tym innowacji;
- c) poziom innowacyjności, jak również cele i przeszkody dla działalności innowacyjnej w latach 2006–2011.

1. Pojęcie i czynniki warunkujące rozwój przedsiębiorstw

Rozwój w szerokim, ogólnym ujęciu to proces przeobrażeń, zmian, przechodzenia do stanów lub form bardziej złożonych lub pod pewnym względem doskonalszych; także pewne (wyższe) stadium tego procesu, rozkwit, rozrost². Jednocześnie należy zauważyć, iż rozwój ma wymiar długookresowy, przebiegający stopniowo, a w jego trakcie następuje nawarstwianie się ukierunkowanych zmian, w których z kolei można wyróżnić następujące po sobie fazy przemian³. Pojęciem podobnym do rozwoju jest postęp, który oznacza zmiany polegające na przechodzeniu do form i stanów coraz doskonalszych⁴.

Zmiany są więc podstawą wszelkiego rozwoju, w tym także rozwoju przedsiębiorstw. Zmiana nie jest bynajmniej synonimem rozwoju, ponieważ nie

¹ *Innowacje w strategii rozwoju organizacji w Unii Europejskiej*, red. W. Janasz, Difin, Warszawa 2009, s. 11.

² *Słownik języka polskiego*, t. II, PWN, Warszawa 1989, s. 131.

³ Por. M. Piałucha, B. Siuta, *Wspieranie procesów innowacyjnych w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz 2001, s. 27.

⁴ S. Marciniak, *Innowacje i rozwój gospodarczy*, Kolegium Nauk Społecznych i Administracji Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2000, s. 8.

wszystkie zmiany przyczyniają się do rozwoju przedsiębiorstwa. Z kolei alternatywą rozwoju, szczególnie w sytuacji kryzysu gospodarczego, jest przetrwanie. Faza przetrwania powinna jednak być traktowana jako przejściowa, gdyż nie zapewnia ona przedsiębiorstwu sukcesu. Tylko rozwój przedsiębiorstwa może zapewnić mu sukces. Rozwój przebiega stopniowo w czasie, wiążąc przeszłość, teraźniejszość i przyszłość przedsiębiorstwa. Z tego powodu ma wymiar długookresowy, jest procesem nawarstwiania się kolejnych zmian w czasie⁵. Jednocześnie należy także odróżnić pojęcie rozwoju od definicji wzrostu, który oznacza jedynie zmianę ilościową, podczas gdy cechą szczególną rozwoju jest zmiana jakościowa. Fakt ten determinuje czynniki rozwoju przedsiębiorstw jako znajdujące odzwierciedlenie w wywoływanych przez nie zmianach o charakterze jakościowym.

Czynniki rozwoju przedsiębiorstw można rozpatrywać m.in. według kryterium źródła ich powstawania, dzieląc je na wewnętrzne i zewnętrzne. Zewnętrzne czynniki rozwoju polskich przedsiębiorstw to m.in.:

- a) otwarty, wolny dostęp do rynków UE bez barier celnych (strefa Schengen);
- b) programy operacyjne i inne formy pomocy finansowej zarówno ze źródeł krajowych, jak i z UE oraz innych źródeł;
- c) wsparcie przedsiębiorców rozpoczynających działalność;
- d) akcje informacyjne prowadzone przez instytucje rządowe i pozarządowe (m.in. w zakresie dostępu do najnowszej wiedzy).

Rozpatrując z kolei czynniki wewnętrzne, na pierwszym miejscu należy wymienić **kapitał ludzki**, gdyż rozwój przedsiębiorstw opiera się w dużej mierze na ludzkim potencjale intelektualnym⁶. Znaczenie będzie mieć zarówno wykształcenie i umiejętności kadry, jak i potencjał twórczy oraz skłonność: do podejmowania ryzyka oraz wyzwań, do ciągłego doskonalenia i inne. Wiąże się to bezpośrednio z podejmowaniem przez przedsiębiorstwo ważnych i trudnych zadań długofalowych, nastawionych na przekazywanie światu prawdziwych wartości, co jest istotnym warunkiem rozwoju przedsiębiorstwa. Rozmiar sukcesu przedsiębiorstwa jest wprost proporcjonalny do jego ciągłego doskonalenia, co z kolei jest bezpośrednio uzależnione od kadry⁷. Kadra również decydu-

⁵ M. Piałucha, B. Siuta, *Wspieranie procesów...*, s. 26–27.

⁶ L. Jakubów, *Spoleczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorstw*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2000, s. 92.

⁷ *Ibidem*, s. 28.

je o innowacyjności przedsiębiorstw. Z tego względu innym, szczególnie ważnym czynnikiem rozwoju przedsiębiorstw są **innowacje**. Jest to wdrożenie nowego lub udoskonalonego produktu, procesu, metody organizacyjnej lub marketingowej, jeśli stanowi to znaczącą zmianę przynajmniej z punktu widzenia przedsiębiorstwa. Innowacje mogą być wynikiem prowadzonej przez przedsiębiorstwo **działalności innowacyjnej**. Określa się tym mianem całokształt działań naukowych, technicznych, organizacyjnych, finansowych i komercyjnych, które rzeczywiście prowadzą lub mają w zamierzeniu prowadzić do wdrażania innowacji⁸. Prowadzona wewnątrz przedsiębiorstwa działalność innowacyjna nie jest jednak jedynym potencjalnym źródłem innowacji. Źródła te według miejsca ich powstawania dzielimy na:

- a) wewnętrzne – własne prace badawczo-rozwojowe – badania podstawowe „czyste” i ukierunkowane, badania stosowane, prace rozwojowe, prace wdrożeniowe, innowacje techniczne;
- b) zewnętrzne – licencje, *franchising*, akwizycja, alianse strategiczne (produkcyjne, addytywne, komplementarne)⁹.

Obecnie, w warunkach szybkiego postępu technologicznego innowacje stają się zasadniczym czynnikiem zmniejszania luki rozwojowej w długim okresie (luki strategicznej)¹⁰. Zdolność przedsiębiorstwa do kreowania, tworzenia i wdrażania innowacji decyduje o jego konkurencyjności i pozycji rynkowej¹¹. Wagę innowacji ukazuje strategia dla UE *Europa 2020*, gdzie jednym z trzech jej priorytetów jest inteligentny rozwój – rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji¹². Efektem innowacji jest zmiana o charakterze jakościowym, są nowe lub znacząco ulepszone produkty bądź metody funkcjonowania przedsiębiorstwa, co jest kluczowe z punktu widzenia jego rozwoju. Jest jednak procesem bardzo złożonym, trudnym do oceny, ale także do wywołania, bowiem innowacyjność o odpowiedniej intensywności i jakości nie pojawia się samorzutnie i spontanicznie. Wymaga zarówno sprzyjających warunków, jak i racjonalnej stymulacji, gdyż wolny rynek samorzutnie nie doprowadzi do osią-

⁸ Por. OECD/Eurostat, *Podręcznik Oslo: zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2006, s. 48–49.

⁹ M. Piałucha, B. Siuta, *Wspieranie procesów...*, s. 43–52.

¹⁰ *Ibidem*, s. 38–39.

¹¹ *Ibidem*, s. 57.

¹² Komisja Europejska, Komunikat Komisji: *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela 2010, s. 5.

gnięcia poziomu nakładów na sferę B + R zakładanego w strategii *Europa 2020* (3% PKB UE)¹³, międzynarodowej konkurencyjności oraz wprowadzenia przedsiębiorstw na trajektorię innowacyjną, czyli w światową tendencję, która m.in. swój wyraz znajduje w szybko rosnącym sektorze *high technology*, informatyzacji i serwicyzacji gospodarki¹⁴. Jednak przez wiele lat brak było tzw. klimatu innowacyjnego, co pogłębiało istniejącą lukę technologiczną pomiędzy Polską a krajami wysoko uprzemysłowionymi i powodowało postrzeganie Polski jedynie w kontekście zasobu taniej siły roboczej¹⁵. Mimo wielkiego postępu, jakiego dokonała polska gospodarka, przechodząc z systemu centralnego planowania do gospodarki rynkowej, po ponad 20 latach funkcjonowania w warunkach umożliwiających otwarty przepływ wiedzy i technologii niewiele polskich firm jest w stanie wytworzyć produkty nowatorskie w skali światowej. Wynika to m.in. z mniejszej dostępności zasobów niż w krajach wysoko rozwiniętych (kapitał, warunki i kadra badawcza), niedostatecznego wsparcia sektora MSP (np. w postaci doradztwa w zakresie zarządzania i komercjalizacji technologii) oraz braku realnego dostępu do odpowiedniej i aktualnej wiedzy¹⁶.

2. Bariery rozwoju przedsiębiorstw

Z uwagi na swój długookresowy oraz złożony charakter rozwój przedsiębiorstw może być ograniczany przez wiele barier różnorodnego rodzaju. Najważniejsze z nich można określić jako:

- bariery rynkowe i finansowe:
 - rosnąca konkurencja globalnych firm mających większy potencjał,
 - spadek popytu na towary i usługi wynikający z kryzysu gospodarczego,
 - bariery dostępu do kapitału,
 - niska płynność finansowa związana z nieterminowymi płatnościami kontrahentów,

¹³ *Ibidem*, s. 12.

¹⁴ Por. *Innowacje w strategii rozwoju...*, s. 11.

¹⁵ Por. *Rozwój przedsiębiorstw. Modele, czynniki, strategie*, red. M. Białasiewicz, Wyd. US, Szczecin 2002, s. 116.

¹⁶ Por. M. Koczerga, *Innowacje w przedsiębiorczości*, w: *Uwarunkowania sprawności innowacyjnej przedsiębiorstw*, red. H. Mruk, R. Nestorowicz, Wyd. UE w Poznaniu, Poznań 2011, s. 10.

- trudne do dotrzymania rygoru finansowe związane z zamówieniami publicznymi,
- bariery wynikające z polityki państwa i uwarunkowań prawnych:
 - wysokie obciążenia finansowe,
 - niejasność i niepewność stabilności regulacji prawnych i podatkowych,
- bariery informacyjne:
 - utrudniony dostęp do aktualnej wiedzy (w szczególności dotyczy to sektora MSP),
 - brak informacji dotyczącej możliwej współpracy przemysłu z sektorem nauki,
 - brak informacji dotyczącej możliwej kooperacji z innymi firmami,
 - brak analiz rynków lokalnych, regionalnych i międzynarodowych¹⁷,
- bariery zasobowe – brak odpowiednich zasobów lub utrudniony dostęp do nich,
- bariery instytucjonalne (instytucjonalno-prawne) – biurokracja, różna interpretacja przepisów prawa przez poszczególne instytucje, brak elastyczności w funkcjonowaniu instytucji.

Istnieją jeszcze inne rodzaje barier nieprzystające do powyższych grup. Taką barierą jest np. jakość zasobów ludzkich. W wyniku dziedzictwa realnego socjalizmu i zignorowania problematyki społecznej w procesie transformacji czynnik ludzki stanowi jedną z głównych barier dalszego rozwoju polskich przedsiębiorstw¹⁸. Z kolei zdaniem uczestników debaty na temat barier rozwoju sektora MSP zorganizowanej przez dziennik „Gazeta Prawna” i Polską Konfederację Pracodawców Prywatnych Lewiatan największe bariery rozwoju przedsiębiorstw to rozbudowana administracja oraz opieszałość urzędników, skomplikowane procedury oraz generalnie niedoskonałość systemu ubiegania się o środki unijne, ustawa o zamówieniach publicznych oraz niska innowacyjność będąca jednocześnie częściowo skutkiem wyżej wymienionych barier¹⁹. Obok tych barier istnieje wiele innych, które PKPP Lewiatan przedstawił w raporcie *Czarna lista barier dla rozwoju przedsiębiorczości*. Zawiera on szczegółowy

¹⁷ Por. E. Zeman-Miszewska, *Lokalne uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, w: *Wybrane problemy zarządzania i marketingu*, red. K. Barański, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2005, nr 403, Prace Katedry Marketingu oraz Katedry Organizacji i Zarządzania nr 5, s. 128.

¹⁸ L. Jakubów, *Społeczne uwarunkowania...*, s. 274–276.

¹⁹ http://forsal.pl/artykuly/667683,oto_trzy_najwieksze_bariery_rozwoju_firm_w_pol_sce.html# (12.04.2013).

opis barier wraz z przyczynami oraz rekomendacjami w zakresie ich zniesienia, jak również ich analizę pod kątem ewentualnych zmian w czasie (czy bariera została usunięta bądź jej oddziaływanie zredukowane, czy też nie). W raporcie tym stwierdzono, że mimo wprowadzenia kilku korzystnych zmian w ciągu 2011 r. nie można mówić o znaczącym zniesieniu barier dla rozwoju przedsiębiorczości²⁰.

Wpływ poszczególnych barier na rozwój przedsiębiorstw jest trudny do przeanalizowania, gdyż badanie takie musiałyby być bardzo szczegółowe, a jego wyniki uwzględniać również szerokie spektrum informacji o wielkości, pozycji rynkowej, rodzaju działalności przedsiębiorstw oraz wiele innych danych. Przedsiębiorstwa są zindywidualizowanymi organizacjami, nie ma dwóch identycznych, przez co wpływ poszczególnych czynników zarówno stymulujących, jak i ograniczających jego rozwój może być bardzo zróżnicowany. Można jednak powiedzieć, że główne bariery rozwoju przedsiębiorstw oraz bariery działalności innowacyjnej można zdefiniować podobnie ze względu na specyfikę powiązania procesów innowacyjnych z rozwojem przedsiębiorstwa. Działalność innowacyjna oprócz ograniczenia przez wymienione już bariery obarcza prowadzące ją przedsiębiorstwo dodatkowym ryzykiem, gdyż wymaga zaangażowania środków finansowych, jak również wysiłku kadry. Szczególnie innowacje produktowe i procesowe niosą ze sobą konieczność poniesienia stosunkowo wysokich nakładów w początkowym okresie. Ich zwrot jest uzależniony od rynkowego sukcesu nowego produktu, co w sytuacji spowolnienia gospodarczego i ostrożności zakupowej konsumentów jest niepewne. Kryzys determinuje także nastawienie nabywców w stosunku do cen: są bardziej zainteresowani tańszym produktem, podczas gdy produkt opracowany w wyniku kosztownej działalności innowacyjnej będzie musiał być droższy, by zapewnić wdrażającemu przedsiębiorstwu zwrot poniesionych nakładów. W tym kontekście również krytykowany jest wpływ ustawy o zamówieniach publicznych na innowacyjność: głównym czynnikiem decydującym o wyborze danego oferenta jest najniższa cena. Wskutek tego potencjalni oferenci, by mieć szansę wygrania przetargu, decydują się często na podanie ceny tak niskiej, za którą można sprzedać produkt bez straty, ale wykluczając możliwość wdrożenia innowacji.

²⁰ Czarna lista barier dla rozwoju przedsiębiorczości 2012, PKPP Lewiatan, Warszawa 2012, s. 2–4.

3. Analiza czynników stymulujących oraz ograniczających działalność innowacyjną przedsiębiorstw

Jak wcześniej wspomniano, innowacje są niezbędne dla rozwoju przedsiębiorstwa w długim okresie. Z racji ich znaczenia dla gospodarki są badane bardzo szczegółowo na dużej populacji podmiotów w ramach badań prowadzonych przez służby statystyki publicznej zarówno w Polsce, jak i innych krajach (kraje UE i współpracujące, Australia, Stany Zjednoczone). Duża populacja zapewnia reprezentatywność badań i ich wysoką przydatność dla analiz naukowych.

W tabeli 1 zaprezentowano wyniki badań innowacyjności prowadzone w Polsce w ostatnich latach. Uwagę zwracają niskie wskaźniki innowacyjności w zakresie innowacji produktowych i procesowych (dawniej zwanych technologicznymi). Widoczny jest wyraźny spadek udziału firm innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw we wszystkich zaprezentowanych grupach na przestrzeni analizowanych lat.

Tabela 1. Odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw za lata 2006–2011²¹

Wyszczególnienie	2006–2008	2007–2009	2008–2010	2009–2011
Przedsiębiorstwa przemysłowe	21,4	18,1	17,1	16,1
10–49 pracujących	14,5	10,9	9,6	8,9
50–249 pracujących	33,3	30,1	30,2	30,1
powyżej 249 pracujących	60,9	59,0	59,0	57,8
Przedsiębiorstwa z sektora usług	16,1	14,0	12,8	11,6
10–49 pracujących	13,1	11,6	9,6	9,1
50–249 pracujących	25,3	20,0	21,7	19,6
powyżej 249 pracujących	48,2	45,0	48,8	44,0

Źródło: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw*, GUS–US w Szczecinie, Warszawa 2010–2012.

Można postawić wobec tego pytanie: Co powoduje zmniejszenie odsetka przedsiębiorstw wdrażających innowacje? W trakcie bardziej szczegółowej analizy zakresu statystycznych badań innowacji w Polsce, uwagę zwracają zagadnienia przeszkód dla innowacji oraz celów innowacji. W tabeli 2 przedsta-

²¹ Badania innowacji prowadzone są zgodnie z międzynarodową metodologią opartą na *Podręczniku Oslo*. Zakłada ona trzyletni okres badawczy zagadnienia innowacyjności. Wyniki badania za lata 2005–2007 nie są zaprezentowane z uwagi na inny zakres podmiotowy, co uniemożliwia pełną porównywalność danych.

wione zostały przeszkody dla działalności innowacyjnej przedsiębiorstw wraz z odsetkiem firm, które określiły ich znaczenie jako wysokie.

Tabela 2. Wybrane najważniejsze przeszkody dla działalności innowacyjnej przedsiębiorstw (odsetek w liczbie przedsiębiorstw ogółem)²²

Wyszczególnienie	2004–2006	2008–2010
Przedsiębiorstwa przemysłowe	brak środków finansowych w przedsiębiorstwie (34,7%), zbyt wysokie koszty innowacji (34,5%)	zbyt wysokie koszty innowacji (26,2%), brak środków finansowych w przedsiębiorstwie (22,1%)
Przedsiębiorstwa z sektora usług	zbyt wysokie koszty innowacji (34,2%), brak środków finansowych w przedsiębiorstwie (31,8%)	zbyt wysokie koszty innowacji (27,4%), brak środków finansowych w przedsiębiorstwie (24,1%)

Źródło: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw...*

Uwagę zwraca fakt, iż w obydwu badanych okresach powtarzają się dwie główne, powiązane ze sobą przeszkody: zbyt wysoki koszt innowacji oraz brak środków na nie wewnątrz przedsiębiorstwa lub grupy, do której należy. Bardziej szczegółowa analiza wskaźników ujętych w wymienionej publikacji wskazuje na istnienie obiegowo znanego faktu, iż wszystkie wskaźniki dotyczące przeszkód (nie tylko o charakterze finansowym, ale również rynkowych czy związanych z wiedzą) są wyższe od średnich (zaprezentowanych w tabeli 2) dla mniejszych przedsiębiorstw. Mniejszej firmie trudniej jest pokonać bariery niż dużej. Ograniczają ją w szczególności bariery finansowe. Dane zaprezentowane w tabeli 2 dotyczą wszystkich przedsiębiorstw, tj. zarówno innowacyjnych, jak i nieinnowacyjnych. Biorąc pod uwagę tylko przedsiębiorstwa nieinnowacyjne, w badaniu za lata 2008–2010 odsetek przedsiębiorstw przemysłowych, które określiły brak środków finansowych w przedsiębiorstwie jako barierę o wysokim znaczeniu, wyniósł 32,1%²³, tj. był wyższy o 10 punktów procentowych od wskaźnika dla wszystkich przedsiębiorstw (zarówno innowacyjnych, jak i nie-

²² Przedsiębiorstwa, udzielając odpowiedzi na pytania dotyczące tych zagadnień, mają do dyspozycji pytania wyboru, gdzie poszczególnym odpowiedziom przypisują wagi – począwszy od „wysokiego znaczenia” danej bariery lub czynnika na działalność innowacyjną przedsiębiorstwa, skończywszy na „braku znaczenia”, przy czym mogą zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

²³ Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Szczecinie.

innowacyjnych). Z kolei odsetek nieinnovacyjnych przedsiębiorstw określających jako przeszkodę o wysokim znaczeniu wysoki koszt innowacji ukształtował się na poziomie 34,2%, co daje różnicę 8 punktów procentowych w stosunku do wskaźnika obliczonego dla wszystkich przedsiębiorstw. Można wnioskować, że odpowiednio te 8 lub nawet 10% przedsiębiorstw potencjalnie mogłoby wdrożyć innowacje, gdyby została przezwyciężona powstrzymująca je bariera (tutaj o charakterze finansowym).

Biorąc pod uwagę cele prowadzenia działalności innowacyjnej przez przedsiębiorstwa, można zauważyć, że zarówno w przedsiębiorstwach przemysłowych, jak i w sektorze usług najczęściej była to poprawa jakości produktów oraz zwiększenie asortymentu (tabela 3).

Tabela 3. Wybrane najważniejsze cele działalności innowacyjnej przedsiębiorstw (odsetek w liczbie przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie)

Wyszczególnienie	2006–2008	2008–2010
Przedsiębiorstwa przemysłowe	poprawa jakości wyrobów i usług (53,2%), zwiększenie asortymentu produktów (52,0%)	zwiększenie asortymentu produktów (51,5%), poprawa jakości wyrobów i usług (50,3%)
Przedsiębiorstwa z sektora usług	poprawa jakości wyrobów i usług (56,3%), zwiększenie asortymentu produktów (47,4%)	poprawa jakości wyrobów i usług (48,4%), zwiększenie asortymentu produktów (45,4%)

Źródło: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw...*

Około połowa objętych badaniami przedsiębiorstw (prowadzących w badanych latach działalność innowacyjną niekoniecznie zakończoną sukcesem) określiła, iż te cele mają duże znaczenie dla ich działalności innowacyjnej. Może to sugerować przyjęcie strategii nieco zachowawczej, w której najważniejszą kwestią dla przedsiębiorstw jest konkurowanie jakością produktów oraz wprowadzanie na rynek nowych produktów, nie zaś poprawa elastyczności produkcji czy zwiększanie mocy produkcyjnych, co może być spowodowane oczekiwanym lub już odczuwalnym dla firm spowolnieniem gospodarczym.

Przywołane badania statystyczne nie są jednak doskonałe. Pytanie o bariery zawiera już odpowiedzi i nie daje przedsiębiorstwom możliwości wpisania innych, dodatkowych przeszkód. W związku z tym nieuwzględnione w bada-

niach pozostają bariery o charakterze instytucjonalno-prawnym, takie jak biurokracja, zawilość przepisów oraz ich niejednolita interpretacja przez instytucje. Wpływ tych przeszkód na ograniczanie działalności innowacyjnej nie jest w związku z tym zbadany na dużej próbie przedsiębiorstw. Na pewno jednak zjawisko ograniczenia innowacyjnej działalności przez takie bariery występuje, czego przykładem jest przypadek szczecińskiego przedsiębiorcy, który wiosną 2013 r. uruchomił na terenie popularnego w mieście parku mobilny bar kawowy na rikszy (Cafe Rower). Mimo iż przedsiębiorca zarejestrował prowadzoną działalność oraz uiszczył opłatę targową, gminny podmiot administrujący terenem zakazał mu prowadzenia w ten sposób na wspomnianym terenie sprzedaży. Podstawą tej decyzji był fakt, iż w procedurach instytucji nie przewidziano mobilnej formy sprzedaży, natomiast aby na tym terenie prowadzić sprzedaż „stacjonarnie”, należało pod koniec 2012 r. przystąpić do przetargu, do którego wspomniany przedsiębiorca nie przystąpił. Oznacza to, że mimo iż nie istniały przepisy dotyczące tej specyficznej sytuacji, instytucja zamiast w pierwszej kolejności zadbać o uzupełnienie swoich regulacji i sprzyjać w ten sposób innowacyjnemu przedsiębiorcy, zabroniła mu prowadzenia działalności. Decyzja ta została zmieniona dopiero po nagłośnieniu sprawy przez lokalne media²⁴. Efektem możliwości prowadzenia działalności w sposób mobilny stał się w opisywanym przypadku rozwój tej działalności: w krótkim czasie do Cafe Rower dołączył Satu-Rower oferujący chłodne napoje, uzupełniając w ten sposób ofertę baru kawowego.

Podsumowanie

Obecna sytuacja gospodarki skłania przedsiębiorstwa do ostrożności w inwestowaniu. W niektórych przypadkach jest to ostrożność wymuszona, gdyż wiele firm napotyka bariery w otrzymaniu kredytów bankowych spowodowane usztywnieniem polityki kredytowej banków w czasie kryzysu gospodarczego. Z tego samego powodu konsumenci mogą być ostrożniejsi w nabywaniu produktów, z czego firmy zdają sobie sprawę i nie podejmują raczej przedsięwzięć zwiększających możliwości produkcyjne. Przedsiębiorstwa, stosując strategię

²⁴ http://szczecin.gazeta.pl/szczecin/1,34959,12523555,Ludzie_przyszli_bronic_rikszy_z_kawa_Jest_szansa.html; http://szczecin.gazeta.pl/szczecin/1,34959,12529595,Biurokracja_pokonana_Cafe_Rower_be_dzie_mogla_dzialac.html (9.08.2013).

przetwarzania, redukują do minimum działania, które nie są niezbędne dla funkcjonowania. Może to uniemożliwiać m.in. działalność innowacyjną, która początkowo wymaga znacznych nakładów, a nie zawsze gwarantuje ich zwrot (np. wdrożenie nowego produktu). Jak wynika z przytoczonych w artykule danych statystycznych, to właśnie bariery finansowe są uznawane przez przedsiębiorstwa za najbardziej istotne dla ich działalności innowacyjnej. Na nie nakłada się wiele innych, wspomnianych w artykule przeszkód, co nie tworzy warunków korzystnych dla rozwoju przedsiębiorstw. Wprawdzie istnieją czynniki, które z założenia powinny stymulować rozwój przedsiębiorstw, np. możliwość pozyskania funduszy unijnych, jednak jest to także obciążone formalnościami i koniecznymi do spełnienia warunkami. Może to zniechęcać firmy do podejmowania działań związanych z rozwojem i innowacjami. Ponadto, obserwuje się niski poziom świadomości innowacyjnej, o czym może świadczyć niski odsetek innowacyjności, szczególnie dotyczący małych firm. Według raportu *Slabe i mocne strony MSP* opracowanego przez PKPP Lewiatan 40% mikrofirm nastawionych jest na przetrwanie, a dla 1/8 prowadzona działalność jest po prostu miejscem pracy²⁵. Takie nastawienie sprawia, że dla tych firm rozwój nie jest istotny i nie dążą one do niego. Wymaga to zaproponowania takim firmom innych form pomocy niż dotychczas stosowane w Polsce.

Literatura

- Czarna lista barier dla rozwoju przedsiębiorczości 2012*, PKPP Lewiatan, Warszawa 2012.
- Działalność innowacyjna przedsiębiorstw*, GUS–US w Szczecinie, Warszawa 2008–2012.
- Innowacje w strategii rozwoju organizacji w Unii Europejskiej*, red. W. Janasz, Difin, Warszawa 2009.
- Jakubów L., *Spoleczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorstw*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2000.
- Koczerga M., *Innowacje w przedsiębiorczości*, w: *Uwarunkowania sprawności innowacyjnej przedsiębiorstw*, red. H. Mruk, R. Nestorowicz, Wyd. UE w Poznaniu, Poznań 2011.

²⁵ *Slabe i mocne strony MSP. Ujęcie według klas wielkości*, PKPP Lewiatan, Warszawa 2011, s. 53.

- Marciniak S., *Innowacje i rozwój gospodarczy*, Kolegium Nauk Społecznych i Administracji Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2000.
- OECD/Eurostat, *Podręcznik Oslo: zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2006.
- Piałucha M., Siuta B., *Wspieranie procesów innowacyjnych w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz 2001.
- Słabe i mocne strony MSP. Ujęcie według klas wielkości*, PKPP Lewiatan, Warszawa 2011.
- Słownik języka polskiego*, t. II, PWN, Warszawa 1989.
- Zeman-Miszewska E., *Lokalne uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, w: *Wybrane problemy zarządzania i marketingu*, red. K. Barański, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2005, nr 403, Prace Katedry Marketingu oraz Katedry Organizacji i Zarządzania nr 5.

UPPERS AND BARRIERS FOR INNOVATION ACTIVITY IN CONTEXT OF ENTERPRISES DEVELOPMENT IN POLAND

Summary

The article analyses enterprises development process with particular pressure put on innovation as the key quality factor. Innovation activity, as a complex and long-running process, is conditional in this context upon many factors which affect enterprise in a very various extent. For this reason the uppers and barriers to innovation and development of enterprises in Poland were analysed with regard to place and source of their coming to existence. The most important data for the subject of article on innovation activity for years 2006–2011 were analysed.

Keywords: enterprise, development, innovation
JEL Code: O31

Translated by Joanna Piotrowska